

MARCIN MIKOŁAJCZYK
Towarzystwo Miłośników Kalisza

DYMITR SIMO SZYMANOWSKI
– GREK Z URODZENIA, KALISZANIN Z WYBORU

Celem niniejszego artykułu jest ukazanie sylwetki Dymitra Simo Szymanowskiego, obywatela miasta, kupca i społecznika mieszkającego w dziewiętnastowiecznym Kaliszu.

Dotychczas osoba i działalność Dymitra Szymanowskiego nie były przedmiotem badań¹. Rodzina Simo Szymanowskich zaliczała się do kręgu kaliskich Greków, lecz nie wiadomo kiedy przybyła do miasta. Według Adama Chodyńskiego trudno jednoznacznie określić, kiedy pierwsi Grecy osiedlili się w Kaliszu, jednak są dowody na to, że w małej ilości zamieszkiwali miasto już w czasach Zygmunta Augusta². Józef Raciborski, jako czas osiedlenia się w mieście, podaje rok 1744³, niestety nie wiadomo z jakiego źródła informację zasięgnął. Władysław Kościelniak i Krzysztof Walczak przyjęli rok 1742⁴. Według Władysława Rusińskiego, pośrednie wzmianki źródłowe pozwalają przyjąć, że pierwsi kupcy pochodzenia greckiego przywędrowali do Kalisza w latach 40. XVIII w⁵. Rusiński stwierdza jednak, iż rzekome twierdzenie Józefa Raciborskiego, jakoby Grecy przybyli do Kalisza w 1744 r., jest zwykłym nieporozumieniem⁶. Sławomir Przygodzki nie próbuje określać daty rocznej, a jako czas pojawienia się Greków w mieście podaje I poł. XVIII w⁷.

Najwcześniejsza informacja o Greku przebywającym w Kaliszu pochodzi z 1731 r. Na rok 1777 r., datuje dokument, w którym zanotowano w odniesieniu do dwóch przybyłych Greków, że jeden *od lat 30 przeszło w Kaliszu zadomowiony*, a drugi *lat 25 przeszło w Kaliszu zostający*⁸. Małgorzata Jaracz w swej książce podaje dwa zapiski źródłowe pochodzące z ksiąg metrykalnych parafii Wniebowzięcia NMP w Kaliszu, dotyczące Greków. Jeden z dokumentów, pod rokiem 1735 wymienia *Dimitriusa Hungarus*, w drugim z roku 1739,

¹ Osobę oraz działalność społeczną i dobroczynną Szymanowskiego scharakteryzował krótko w swej pracy o dobroczynności w guberni kaliskiej Andrzej Tomaszewicz, zob. A. Tomaszewicz, *Dobroczynność w guberni kaliskiej 1864-1914*, Łódź 2010, s. 43, 235, 330, 337, 348, 473.

² A. Chodyński, *Grecy w Kaliszu*, „Kaliszanin” 1891, nr 35, s. 3.

³ J. Raciborski, *Monografia Kalisza*, Kalisz 1912, s. 56.

⁴ W. Kościelniak, K. Walczak, *Kronika miasta Kalisza*, Kalisz 2002, s. 77.

⁵ W. Rusiński, *Życie codzienne w Kaliszu w dobie Oświecenia*, Poznań 1988, s. 109.

⁶ Tenże, *Kalisz od połowy XVII do schyłku XVIII wieku*, [w:] *Osiemnaście wieków Kalisza t. II*, red. A. Gieysztor i K. Dąbrowski, Kalisz 1961, s. 229, przypis 59.

⁷ S. Przygodzki, *Spoleczność emigrantów macedońskich w Kaliszu w XIX wieku*, [w:] *Kalisz miasto otwarte. Mniejszości narodowe i religijne w dziejach Kalisza i Ziemi Kaliskiej*, red. K. Walczak i E. Andrysiak, Kalisz 2006, s. 56; Tenże, *Kalisz wielokulturowy*, Kalisz 2012, s. 105-106.

⁸ W. Rusiński, *Życie codzienne...*, s. 382, przypis 38.

znajduje się następujący zapis: *Famatus Demitr Baranowski Hungariuspoinatorvini*⁹. Bez wątplenia chodzi tu o Greków, którzy z powodu handlu winami węgierskimi często byli nazywani Węgrzynami. Pierwsza wiadomość o nadaniu Grekom obywatelstwa miejskiego pochodzi z 1757 r., byli to bracia Dymitr i Anastazy Baranowscy oraz Dymitr Symbolerski (który wkrótce wyjechał z Kalisza). Rok później miano obywatela uzyskał Jerzy Bojanowski¹⁰. W następnych latach osiedlili się w Kaliszu: Dymitr Kiengiewski, Jan Koźmiński, Teodor Mukułowski, Paweł Moliński, Dymitr Albański, Konstanty Wiśniewski.

Kolejną niewiadomą jest zmiana nazwiska Simo na Szymanowski. Choć zarówno Mikołaj jak i Dymitr używali tych nazwisk jednocześnie. Władysław Rusiński stwierdza, że polskie nazwiska u Greków są po części wolnymi przeróbkami z polską końcówką, a po części przekładami oryginalnych nazwisk emigrantów. Niewykluczone, że niektórych nazwisk użyli im szlacheccy protektorzy (zapewne nie bezinteresownie), a niektóre sobie po prostu przywłaszczyli¹¹. Wiadomo, że najliczniejsza w Kaliszu rodzina grecka przybrała nazwisko Baranowski, co jak utrzymywali jej członkowie, miało być odpowiednikiem greckiego nazwiska Krios (baran). Nie spodobało się to jednak kasztelanowi kaliskiemu Zbijewskiemu, który zarzucał im

przywłaszczenie sobie szlacheckiego imienia, jakie w Koronie Baranowskich, zaszczycone prymasostwem, z wielkimi familiami połączone, [i którym] kondycję podłą pokrywać waży się¹².

Całkiem możliwe jest też, że niektórzy emigranci przyjęli nazwiska od nazw rodzinnych miejscowości. Rodzina Grabowskich pierwotnie miała pochodzić z Grabowa w Macedonii.¹³

Mniej problematyczne zdaje się wskazanie motywów osiedlenia się rodziny Szymanowskich w Kaliszu. Są to przede wszystkim przesłanki natury ekonomicznej (handlowej) – Kalisz i jego okolice były doskonałym rynkiem zbytu dla handlujących winem emigrantów, ponieważ miasto leżało na jednym z ważniejszych szlaków handlowych w kraju. Zapewne niemały wpływ miała także sytuacja polityczna na Półwyspie Bałkańskim.

Pierwszym przedstawicielem rodziny Simo – Szymanowskich w Kaliszu był Mikołaj, urodzony w 1777 roku¹⁴. Pochodził z

provincji Greckiej Macedonia zwanej pod panowaniem Tureckim będącej w mieście Bitogli (Bitola) zamieszkałym¹⁵.

W mieście mieszkali jego krewni – brat Christo i dwie nieznanne z imienia siostry. Do Kalisza przybył przed 1808 r. i podobnie jak większość Greków trudnił się handlem winem.

⁹ M. Jaracz, *Nazwiska mieszkańców Kalisza od XVI do XVIII wieku*, Bydgoszcz 2001, s. 21.

¹⁰ W. Rusiński, *Życie codzienne...*, s. 109.

¹¹ Tamże, s. 114.

¹² Tamże, s. 383, przypis 44.

¹³ J. Sołowianowicz, *Dzieje parafii Wszystkich Świętych w Piotrkowie Trybunalskim od połowy XVIII w. do 1914 r.*, „Wiadomości Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego” 2003, nr 2, s. 10.

¹⁴ Archiwum Państwowe w Kaliszu (APK), *Akta parafii obrządku grecko – katolickiego w Kaliszu*, sygn. 7, s. 43. (akt zgonu). Adam Chodyński podaje, że urodził się w 1775 r., zob. A. Chodyński, *Grecy w Kaliszu*, „Kaliszanin” 1891, nr 40, s. 3.

¹⁵ APK, *Akta not. Franciszka Nowosielskiego*, sygn. 29, dok. nr 145 z 30 VII/ 11 VIII 1837 r.; A. Chodyński, *Grecy w Kaliszu*, „Kaliszanin” 1891, nr 39, s. 3; J. Raciborski, op. cit., s. 151.

Koncesję na handel w mieście otrzymał 1 listopada 1808 r. Winiarnia mieściła się przy ulicy Mariańskiej pod nr 73¹⁶. Ożenił się z Katarzyną z Iwanowiczów (ur. w 1774 r. w Budzie na Węgrzech), również należącą do kaliskiej wspólnoty greckiej. Małżeństwo pozostało bezdzietne.

O wysokiej pozycji i szacunku, jaki posiadał Mikołaj Szymanowski wśród współwyznawców, świadczy piastowane przez niego stanowisko epitropa greckiej cerkwi w Kaliszu. Do głównych zadań epitropów (kuratorów) parafii należało opodatkowanie członków gminy, prowadzenie zbiorów pieniędzy oraz wydawanie pieniędzy na potrzeby kościoła i utrzymanie kapłanów. Ze swych działań kuratorowie co pewien czas składali przed wspólnotą sprawozdanie.

Dochodowy handel winem, spowodował, że Mikołaj Szymanowski szybko znalazł się w gronie zamożniejszych obywateli miasta Kalisza. W samym mieście posiadał, prócz wyżej wspomnianej kamienicy z zabudowaniami przy ul. Mariańskiej 73, dom murowany z ogrodem przy Wrocławskim Przedmieściu pod nr 541¹⁷. Spis wykonany po śmierci Mikołaja wyceniał cały majątek (całą masę czynną po odtrąceniu długów) na 58 534 złote polskie i 4 grosze¹⁸.

Mikołaj Szymanowski zmarł 7 (19) lipca 1837 r¹⁹. W swym testamencie zapisał 1500 zł na rzecz kościoła greckiego w Kaliszu, 2000 zł miał otrzymać Dymitry Szymanowski mieszkający w Peszcie, część majątku miała służyć krewnym mieszkającym w Bitoli. Pochowany został na kaliskim cmentarzu greko-rosyjskim. W 1883 r. Dymitr Szymanowski ufundował na miejscu pochówku stryja neoklasycystyczną piaskowcową stelę. Posiada ona wielokokową podstawę oraz zwieńczenie z palmetowymi akroterionami i płaskorzeźbionymi gałązkami palmy oraz lauru w tympanonie. Najprawdopodobniej wcześniej górował nad tym krzyż²⁰. Na steli znajduje się następująca inskrypcja:

1. Neoklasycystyczna stela ufundowana przez Dymitra Szymanowskiego na miejscu pochówku stryja Mikołaja Szymanowskiego w 1883 r., fot. autor.

¹⁶ Archiwum Państwowe w Poznaniu (APP), Cechy miasta Kalisza, *Lista kupców zatwierdzona w roku 1826 i dalsza ubytych i przybytych*, sygn. 12, s. 66.

¹⁷ APK, *Akta not. Franciszka Nowosielskiego*, sygn. 29, dok. nr 145 z 30 VII/ 11 VIII 1837 r.

¹⁸ Tamże.

¹⁹ APK, *Akta parafii obrządku grecko-katolickiego w Kaliszu*, sygn. 7, s. 43. (akt zgonu)

²⁰ S. Małyszko, *Zabytkowe cmentarze przy Rogatce w Kaliszu*, Kalisz 2012, s. 68-69.

Tu spoczywają zwłoki
Ś. P.
MIKOŁAJA SIMO
vel SZYMANOWSKIEGO
kupca i Obywatela
miasta KALISZA
b. Epitropa Kościoła
Greckiego w KALISZU
Który przeżywszy lat 70.
Umarł d. 17 lipca 1837 r.
Pamiętkę tę postawił
Wdzięczny synowiec
Dymitry syn Chrysta Szymanowski
1883²¹.

Dymitry Simo Szymanowski urodził się prawdopodobnie w 1811 r²², w macedońskim mieście Bitola²³. Ojcem jego był Chryst, brat Mikołaja. Dymitr miał rodzeństwo – siostrę Annę.

Trudno jednoznacznie stwierdzić, kiedy osiadł w Kaliszu, jednak datę jego przybycia do miasta należy wiązać ze śmiercią stryja Mikołaja. Był obecny przy spisie jego majątku i razem z wdową po nim składał przysięgę na autentyczność owego inwentarza. Przed 1837 r. mieszkał i prowadził interesy w węgierskim Peszcie²⁴. Był żonaty z Albertyną (nazwisko panięskie nieznane), małżeństwo pozostało bezdzietne.

Dymitry Szymanowski, odziedziczywszy po śmierci stryja winiarnię, prowadził ją przez kilkadziesiąt lat. Miejsce to szybko zyskało dużą renomę wśród Kaliszan. Jak pisze Kazimierz Stefański:

Mężczyźni – „dla zabicia czasu” – którego mieli pod dostatkiem jeżeli nie nadto, a z którym nie wiedzieli co właściwie robić należy, zbierali się u Foerster’a w parku, w Hotelu Berlińskim, u Szymanowskiego przy kieliszku wina lub lampce miodu i w renomowanej cukierni Rufina Wągrowskiego w rynku²⁵.

Dobrze prosperujący interes szybko sprawił, że Dymitr dołączył do grona najzamożniejszych kupców kaliskich. O zamożności świadczyć może fakt nabycia przez niego majątku Przystajnia (Przystanie) w powiecie kaliskim²⁶. Do kupca należały, oprócz wspomnianej winiarni (dom przy ul. Mariańskiej nr 73), dom pod nr 39 – zakupiony w 1872 r. oraz nieruchomości pod numerem 565 i 565 A.

Szymanowski szybko zintegrował się z kaliską społecznością i chętnie uczestniczył w życiu społecznym miasta, w tym także w działalności dobroczynnej.

²¹ Według aktu zgonu Mikołaj Szymanowski zmarł 19 lipca 1837 r. w wieku 60 lat. Błędne informacje zawarte w inskrypcji mogą być spowodowane długim okresem czasu jaki upłynął od śmierci Mikołaja do wystawienia steli.

²² Zmarł w 1889 r. w wieku 78 lat, zob. „Kaliszanin” 1889, nr 84.

²³ Miasto w południowo-zachodniej części Macedonii, położone 15 km od granicy z Grecją.

²⁴ APK, *Akta not. Franciszka Nowosielskiego*, sygn. 29, dok. nr 145 z 30 VII/ 11 VIII 1837 r.

²⁵ K. Stefański, *Kalisz w latach 1848-1861. Obrazy z przeszłości*, Kalisz 1935, s. 12.

²⁶ Stanisław Małyszko nie wymienia jako właściciela Przystajni Dymitra Szymanowskiego, zob. S. Małyszko, *Majątki Wielkopolskie, T. VI, Powiat Kaliski*, Szreniawa 2000, s. 183-185.

Rada Opiekuńcza Zakładów Dobroczynnych wraz z Dozorem Połączonych Parafii Chrześcijańskich przystąpiła w 1855 r. do gromadzenia funduszy na otwarcie Domu Schronienia Ubogich Starców i Kalek. Współzałożycielem ośrodka był Dymitr Szymanowski. Dzięki jego intensywnym staraniom oraz Roberta Puscha otwarcie Domu Schronienia nastąpiło 19 grudnia 1855 roku²⁷. Administrację nad nim objął Dozór Połączonych Parafii Chrześcijańskich. Jako przedstawiciel dozoru parafii prawosławnej Dymitr Szymanowski wszedł w jego skład²⁸. W latach pięćdziesiątych i sześćdziesiątych Szymanowski należał także do Rady Opiekuńczej szpitala św. Trójcy²⁹.

W dniu 11 czerwca 1874 r. w sali cukierni parkowej odbyło się zebranie obywateli miejskich, zwołane przez prezydenta miasta Franciszka Przedpeńskiego. Przedmiotem zgromadzenia były rozmowy na temat budowy ratusza, szkoły miejskiej, teatru oraz kwestia Towarzystwa Kredytowego. W celu dalszych działań powołano z tej okazji komitet dwunastu, do którego wszedł Dymitr Szymanowski (otrzymał 88 głosów, co plasowało go na trzecim miejscu po Franciszku Modrzejewskim – 93 głosy i Teodorze Esse – 89 głosów)³⁰.

Duże zasługi dla miasta położył Dymitry Szymanowski w czasie pełnienia funkcji Starszego w kaliskim Zgromadzeniu Kupieckim. W dniu 11 czerwca 1867 r., przy obecności prezydenta miasta, Zgromadzenie to postanowiło wyasygnować kwotę 1000 rb.

pragnąc upamiętnić dzień ocalenia życia naszego Najjaśniejszego Monarchy od zbrodniczego zamachu w Paryżu³¹.

Jednogłośnie postanowiono procent od tej sumy przeznaczyć jako stypendium dla ucznia niezamożnego i odznaczającego się w naukach. Uczeń powinien wyznawać religię prawosławną i uczęszczać do jednej z kaliskich szkół. Stypendium pod nazwą Aleksandryjskie przyznawane miało być co roku w dzień zamachu na cara, tj. 6 czerwca³².

W połowie XIX w., w Kaliszu dynamicznie rozwijał się handel, z czasem tradycyjny model dopływu pracowników oparty na familijnym doborze i kształceniu kadr, przestał być wystarczający, a następujące szybko przemiany gospodarcze wymagały dopływu do handlu większej liczby wykwalifikowanych pracowników. Już przed 1872 r. zaczęły podnosić się głosy nawołujące do utworzenia szkoły, która miała kształcić kadry do zawodu kupieckiego.

²⁷ „Kaliszanin”, 1876, nr 93; S. Przygodzki, *Działalność filantropijna mieszkańców Kalisza w I poł. XIX w.*, „Zeszyty Kaliskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk” 1999, nr 4, s. 77; tenże, *Życie codzienne burżuazji kaliskiej w I połowie XIX wieku*, „Zeszyty Kaliskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk” 2002, nr 7, s. 58, A. Tomaszewicz, *Dobroczynność...*, s. 43.

²⁸ B. Pelka, *Działalność Rad Opiekuńczych w Kaliszu w latach 1834-1870*, [w:] *Osiemnaście wieków Kalisza. Studia i materiały do dziejów miasta Kalisza i regionu kaliskiego*, t. III, pod red. A. Gieysztor i K. Dąbrowski, Kalisz 1962, s. 344.

²⁹ W. Męczkowski, *Historia Szpitali św. Ducha i św. Trójcy w Kaliszu*, Warszawa 1906. Członek rady w latach: 1856, 1860, 1862, 1869.

³⁰ A. Parczewski, *Rys historyczny Towarzystwa Kredytowego miasta Kalisza. Wydanie jubileuszowe (1886-1911 r.)*, Kalisz 1911, s. 59.

³¹ Archiwum Państwowe w Poznaniu (APP), Cechy miasta Kalisza, [Dowody o utworzeniu stypendium przez Szymo-Szymanowskiego pod nazwą „Aleksandryjskie”] 1867-1878, sygn. 10, s. 2-4.

³² 6 czerwca 1867 r. podczas rewii wojskowej w Lasku Bulońskim ukryty w tłumie Polak – Antoni Berezowski, wystrzelił w kierunku Aleksandra II jadącego w towarzystwie Napoleona III. Tylko przypadek ocalił cara od wystrzelonych doń pocisków. zob. R. Róg, *Polscy królobójcy*, Warszawa – Kraków 1993, s. 162-163.

Dnia 21 lipca 1872 r., w sali magistratu kaliskiego, odbyło się pierwsze posiedzenie Zgromadzenia Kupców w sprawie powołania szkoły. Po przemowie prezydenta miasta F. Przedpelskiego, zabrano się do opracowania statutu przyszłej szkoły. Już w styczniu 1873 r., dokumenty zostały przesłane do Kuratorium. Dzięki usilnym staraniom, z *zapoczątkowania i fundacyi* – jak podaje Władysław Chromecki³³ Dymitra Szymanowskiego³⁴, Kaliska Szkoła Handlowa została otwarta z dniem 7 grudnia 1873 r.³⁵. W latach 1873-1884 szkoła mieściła się w siedzibie Gimnazjum Żeńskiego. W dniu 26 stycznia 1884 r., została przeniesiona do budynku Szkoły Ewangelickiej. Oprócz przedmiotów ogólnokształcących uczono w niej rachunkowości, geografii handlowej oraz prawa wekslowego i języka niemieckiego. W 1889 r. do szkoły uczęszczało 50 uczniów, a czas nauki trwał w niej 5 lat. W początkach swojego istnienia szkoła miała poważne trudności finansowe, ale dzięki zapisom Szymanowskiego byt szkoły został ugruntowany³⁶. W czerwcu 2008 r. Zespół Szkół Ekonomicznych w Kaliszu świętował 135-lecie działalności³⁷.

Dymitry Simo Szymanowski, zmarł po długiej chorobie, dnia 19 października 1889 r. w Kaliszu, przeżywszy 78 lat. Został pochowany na cmentarzu greko-rosyjskim w Kaliszu. W swym testamencie przeznaczył 600 rb. na koszty pogrzebu oraz 3500 rb. na

wybudowanie kaplicy murowanej na Cmentarzu w Kaliszu Greckim z Grobem w tejsze kaplicy, w którym mają być pochowane moje Zwłoki oraz na wystawienie tamże pomnika³⁸.

Z całą pewnością chodzi tu o dużą klasycystyczną kaplicę grobową, nawiązującą do architektury staroegipskiej. Według zapisu w testamencie oraz sporządzonego przez Teodota Malutczyka *Wykazu obiektów pomnikowych (...) na cmentarzu grzebalnym Parafii Prawosławnej w Kaliszu*³⁹, budowę grobowca datować trzeba na lata 1889/90-1892. Kaplicę pobudowano z cegły ceramicznej, na rzucie kwadratu, w kształcie prostopadłościanu o pochyłych ścianach i nakrytego niskim zadaszaniem „schodkowym”, zwieńczonym metalowym krzyżem równoramiennym. Elewacje zostały otynkowane, powyżej wysokiego cokołu boniowane w tynku, z profilowanym gzymsem koronującym, nad którym w narożnikach znajdują się dekoracyjne „płonące” wazy metalowe na trójnogu, ozdobionym lwimi łapami i głowami. Otwory okienne w ścianach bocznych zamknięte płasko, w obramieniach z uszkami, a pośrodku fasady portal z wykonanym kapitułą z szeryfami,

³³ W. Chromecki, *Szkic historyczny miasta Kalisza*, Kalisz 1911, s. 15.

³⁴ W dotychczasowych opracowaniach traktujących o początkach Szkoły Handlowej w Kaliszu, jako założyciela podaje się Dymitrego Krystosimo zatrudnionego u Szymanowskiego (Henryk Rabiega, Tadeusz Krokos). Nieporozumienie to spowodowane jest zapewne błędnym połączeniem greckiego nazwiska i imienia ojca Dymitra. Szymanowski podpisywał się zazwyczaj jako Dymitry Simo Szymanowski syn Chrysta.

³⁵ Była to 4 tego typu szkoła w Królestwie Polskim, zob. J. Miąso, *Szkolnictwo handlowe w Królestwie Polskim (1855-1914)*, „Rozprawy z dziejów oświaty” 1965, nr 8, s. 138.

³⁶ „Kaliszanin”, 1889, nr 85, 86.

³⁷ Szerzej o Szkole Handlowej w Kaliszu: H. Rabiega, *Tradycje zawodowego szkolnictwa handlowego w Kaliszu (1873-1986)*. *Dzieje*, Kalisz 1986; E. Andrysiak, *Od Szkoły Handlowej do „Ekonomika”*. *Szkice do dziejów szkolnictwa handlowego i ekonomicznego w Kaliszu*, Kalisz 2003; T. Krokos, *Handlowe i absolwenckie jubileusze*, „Kalisia” 2003, nr 5-6, s. 26-29; tenże, *Od Greka Krystosimo do internetowego centrum informacji multimedialnej*, „Kalisia Nowa” 2008, nr 3-4, s. 22-23.

³⁸ Archiwum Państwowe w Łodzi (APŁ), Rada Dobroczynności Publicznej Guberni Kaliskiej, sygn. 62.

³⁹ S. Małyszko, *Zabytkowe...*, s. 83.

w języku greckim napisem: *ΠΡΟΣΔΟΚΩ ΑΝΑΣΤΑΣΙΝ ΝΕΚΡΩΝ* (*Wierzę w zmartwychwstanie zmarłych*) usytuowany pod trójkątnym naczółkiem. Wnętrze kaplicy nakryte sklepieniem klasztornym, ze skromną dekoracją sztukatorską⁴⁰. We wnętrzu kaplicy zachowało się jedynie drewniane obramienie obrazu, umieszczone na ścianie naprzeciw wejścia. Rama w formie stojącego prostokąta z uszami w narożach, górne jej partie wypełnione płaskorzeźbioną wicią roślinną, w jej zwieńczeniu występują niewielkie spływy wolutowe z krzyżem o trójlistnie zakończonych ramionach⁴¹. W ramie tej umieszczony był

stary obraz religijny, według podania przyniesiony do Kalisza w XVIII w. przez pierwszych Greków⁴².

Do czasu ukończenia nowej cerkwi przy ul. Niecałej w kaplicy odprawiano nabożeństwa. Tu przez pewien czas ogniskowało się życie religijne prawosławnych Kaliszan⁴³.

W testamencie spisany 11 stycznia 1889 r. oraz dodatku do niego z 31 marca 1889 r.⁴⁴, których egzekutorem był Emil Repphan⁴⁵, Dymitry Szymanowski wyliczył swój *majątek długoletnią i mozolną pracą zebrany*, na który składały się: nieruchomości w Kaliszu pod nr 39, którą kupił w 1872 r. za 22 000 rb; zapasy wina⁴⁶ znajdującego się w piwnicy domu nr 73, które wraz z utensyliami i z ruchomościami w piwnicy oceniał na 75 000 rb; listy zastawne i gotowizna – 60 000 rb; kapitały hipoteczne na majątku Przystajnie – 6000 rb; nieruchomości w Kaliszu pod nr 565 i 565 A – 5000 rb; bielizna i pościele – 300 rb. Po zwrocie długu pannie Mari Lepczyńskiej (1200 rb.) majątek oszacowano na 107 100 rb. Była to, jak na owe czasy, suma znaczna.

⁴⁰ Tamże, s. 84.

⁴¹ E. Andrzejewska, D. Rutkowska, *Wkładka do karty ewidencyjnej zabytków architektury i budownictwa: Kaplica grobowa NN cm. Greko-prawosł.*, zał. nr 2, Archiwum Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Kaliszu, 1995.

⁴² W. Kwiatkowski, *Przewodnik po Kaliszu*, Kalisz 1932, s. 24; Wedle informacji uzyskanych przez Macieja Błachowicza od T. Malutczyka obraz ten znajdował się w ramie jeszcze w latach osiemdziesiątych. Potem został wyrwany z ram i porzucony na podłodze kaplicy skąd przeniesiono go na probostwo, choć było już bardzo zniszczone. Według proboszcza M. Antosiuka jakieś całkowicie zniszczone płótno znajdowało się na probostwie za piecem, zob. M. Błachowicz, *Przemiany architektoniczne i stylowe pomników nagrobnych z kaliskich cmentarzy na rogatce od pocz. XIX w. do pocz. XX w. Twórcy kaliskiej rzeźby nagrobnej*, www.galeriawielkopolska.info/cmentarz/artkuły/cmentarz.pdf [dostęp: 03.11.2014 r]

⁴³ S. Matyszko, *Zabytkowe...*, s. 59, 83; D. Płócienniczak, *Budynki cerkiewne Kalisza w XIX i XX wieku*, „Zeszyty Kaliskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk” 2011, nr 12, s. 52.

⁴⁴ APŁ, Rada Dobroczynności Publicznej Guberni Kaliskiej, sygn. 62.

⁴⁵ Emil Repphan (1848-1931), fabrykant kaliski, ziemianin, działacz społeczny i filantrop. Szerzej por.: S. Przygodzki, *Repphan Emil*, [w:] *Szkoła Kaliska. I Liceum Ogólnokształcące im. Adama Asnyka w Kaliszu. Nauczyciele i wychowankowie*, red. K. Walczak, Kalisz 1998, s. 164-165; A. Walczak-Niewiadomska, *Repphan Emil Karol*, [w:] *Słownik biograficzny Wielkopolski Południowo-Wschodniej. Ziemi Kaliskiej*, t. III, red. D. Wańka, Kalisz 2007, s. 349-350.

⁴⁶ W styczniu 1890 r. odbyła się, ogłaszana na łamach „Kaliszanina” licytacja zapasu win po Dymitrze Szymanowskim: *Dnia 8/20 stycznia 1890 roku i w dniach następnym sprzedawane będzie przez publiczną licytację, w Kaliszu przy ulicy Marjańskiej, w domu pod nr 73. Znajdujące się w piwnicach handlu win śp. Dymitrego Szymanowskiego: STARE WĘGIERSKIE WINO w różnych wysokiej wartości gatunkach, oraz WINO STOŁOWE, partjami większemi i mniejszemi, w beczkach, gąsiorkach i butelkach. Wina powyższe ocenione zostały szczegółowo przez biegłych przy spisie inwentarza na rs. 10, 188 kop. 35. O warunkach sprzedaży objaśnia pp. Fiszer, komisarz sądowy i Hindemith, adwokat przysięgły w Kaliszu. „Kaliszanin”, 1890, nr 1.*

Dymitr Simo Szymanowski często powtarzał swoim bliskim i przyjaciołom,

że w Kaliszu się dorobił i Kaliszowi chce ze swojego majątku zostawić pamiątkę⁴⁷.

Zostawił ją, zapisując liczne legaty: cerkwi w Kaliszu – 4000 rb; 2000 rb. na restaurację kościoła św. Józefa; 2500 rb. na restaurację kościoła św. Mikołaja; na remont kościoła ewangelicko-augsburskiego 1500 rb; dla Szpitala św. Trójcy – 1500 rb; dla Domu Schronienia dla Starców i Kalek 3000 rb; dla ochronek prawosławnej i katolickiej po 1000 rb; dla Szkoły Niedzielno-Handlowej odsetki od kapitału 12000 rb oraz 4000 rb; swoim przyjaciołom: naczelnikowi powiatu kaliskiego Snaksarewowi⁴⁸ – 3000 rb., Józefowi Urbanowskiemu i Józefowi Wojewódzkiemu po 2000 rb; Straż Ogniowa w Kaliszu miała otrzymać 1000 rb; 2000 rb. miał otrzymać Kościół Główny Grecki w Bitoli. Prócz tego, Dymitr Szymanowski zapisał 7000 rb. z przeznaczeniem odsetek od tego kapitału na 3 stypendia jego imienia i nazwiska dla uczniów Męskiego Gimnazjum Klasycznego (wyznania prawosławnego, greckiego i katolickiego). Wyboru stypendystów miał dokonywać egzekutor testamentu – Emil Repphan oraz Zarząd gimnazjum⁴⁹. Swojej żonie Albertynie zostawił 14350 rb; dzieciom zmarłej siostry Anny, mieszkającym w Bitoli – 48750 rb; panna Maria Lepczyńska otrzymała razem z bielizną 2300 rb.

2. Grobowiec Dymitra Simo Szymanowskiego, fot. autor.

⁴⁷ A. Tomaszewicz, op. cit., s. 338.

⁴⁸ Więcej informacji o Piotrze Dmitriewiczu Snaksarewie zob. A. Tabaka, M. Błachowicz, *Pan Snaksarew i jego dzieci*, <http://www.zyciekalisza.pl/?str=82&id=160661> [dostęp: 03.11.2014]

⁴⁹ APŁ, Rada Dobroczynności Publicznej Guberni Kaliskiej, sygn. 62; „Kaliszanin”, 1889, nr 85, 86; A. Tomaszewicz, *Dobroczynność...*, s. 338.

Sylwetkę kupca najlepiej oddaje anonimowy autor nekrologu ogłoszonego na łamach „Kaliszanina”:

Była to postać typowa i dobrze znana w naszym mieście, w którym przeżył lat kilkadziesiąt. Każdy kto chciał poznać Kalisz i jego osobliwości musiał być w handlu win utrzymywanym przez śp. Dymitrego i pogawędzić z tym maleńkim lecz pełnym energii człowiekiem, który własnej pracy i wytrwałości zawdzięczał znaczny majątek. Przez ciąg długiego żywota śp. Dymitry powoływany był na różne honorowe urzędy, od których nie wymawiał się nigdy, a władza w uznaniu jego zasług dała mu kilka oznak szacunkowych. Słyszeliśmy iż nieboszczyk ze znacznego majątku przeznaczył poważną część na różne cele dobroczynne. Dobrze to charakteryzuje człowieka, który po sobie jak najlepsze pozostawia wspomnienie⁵⁰.

DYMITR SIMO SZYMANOWSKI – GREK Z URODZENIA, KALISZANIN Z WYBORU

Słowa kluczowe: Dymitr Szymanowski, Mikołaj Szymanowski, Kalisz, Grecy, Szkoła Handlowa, cmentarz greko-rosyjski w Kaliszu

Niniejszy artykuł ma na celu przybliżenie sylwetki Dymitra Simo Szymanowskiego. Urodził się w macedońskim mieście Bitola. Do czasu przybycia do Kalisza mieszkał w Peszcie na Węgrzech. W Kaliszu zamieszkał po śmierci swojego stryja Mikołaja Szymanowskiego w 1837 r., przejmując po nim handel winem. Obywatel miasta Kalisza, członek Rady miejskiej, Starszy Zgromadzenia Kupieckiego w Kaliszu, przez 25 lat członek Rady Dobroczynności Publicznej Guberni Kaliskiej, należał do kaliskiej gminy greckiej. W l. 50. i 60. XIX w. wchodził w skład Rady Nadzorczej szpitala św. Trójcy oraz komitetu Zupy Rumfordzkiej. Współzałożyciel, wraz z R. Puschem, otwartego w 1855 r. Kaliskiego Domu Schronienia św. Ducha. Główny inicjator, założyciel i dobroczynca powstałej w 1873 r. Kaliskiej Szkoły Niedzielnio-Handlowej. W 1867 r., wraz z innymi kupcami powołał „Stypendium Aleksandryjskie”, przyznawane zdolnym i niezamożnym uczniom kaliskich szkół wyznania prawosławnego. W 1883 r. ufundował swemu stryjowi nagrobek na kaliskim cmentarzu greko-rosyjskim. Żonaty z Albertyną, nie posiadali dzieci. Jedynymi jego krewnymi było dzieci zmarłej siostry Anny, mieszkającej w Bitoli w Macedonii. Zmarł po długiej chorobie 19 X 1889 r., w wieku 78 lat. Pochowany na kaliskim cmentarzu greko-rosyjskim (prawosławnym) w dużej, klasycystycznej, nawiązującej do architektury staroegipskiej kaplicy grobowej. W pozostawionych dwóch testamentach, zapisał znaczne sumy na rzecz instytucji dobroczynnych i użyteczności publicznej w Kaliszu.

DYMITR SIMO SZYMANOWSKI - A GREEK, KALISZ CITIZEN BY CHOICE

Keywords: Dymitr Szymanowski, Mikołaj Szymanowski, Kalisz, Greeks, School of Business, Greek-Russian graveyard in Kalisz

The present paper is aimed to familiarize one with the person of Dymitr Simo Szymanowski. He was born in a Macedonian town of Bitola. Until he arrived in Kalisz he had lived in Peszta in Hungary. He moved to Kalisz after his uncle Mikołaj Szymanowski died in 1837 and he took over his wine business. Citizen of Kalisz, member of the City Council, Chairman of the Trade Assembly in Kalisz, for 25 years board member of the Public Charity Council of Kalisz Province, he was a member of Greek and Russian commune in Kalisz. In the 50s and 60s of the XIXth century he was a member of the Holy Trinity's Hospital's supervisory council as well as a member of Rumford

⁵⁰ „Kaliszanin”, 1889, nr 84.

Soup Committee. Co-founder, alongside with R. Pusch, of the Holy Spirit's House of Refuge in Kalisz, opened in 1855. Chief initiator, founder and benefactor of Sunday-Trade School in Kalisz founded in 1873. In 1867, together with other traders, he appointed "Alexandrian Scholarship" for students of the orthodox church schools in Kalisz who were gifted and of modest means. In 1883 he funded the gravestone for his uncle at the Greek-Russian graveyard in Kalisz. Married to Albertyna, childless. The only relatives were the children of his late sister Anna lived in Bitola in Macedonia. He died after a long illness on 19th October 1889 at the age of 78. Buried at the Greek-Russian (orthodox) commentary in a big classic sepulchral chapel built in style referring to old-Egyptian architecture. In two wills he left substantial amounts to charities and community services in Kalisz.